

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/46/130-133>

**Aytən Balayeva**  
ADİU-nun Zaqatala filialı  
<https://orcid.org/0009-0003-2266-6487>  
chingiz09\_@mail.ru

## **Zaqatala filialında ingilis dilinin tədrisində hansı müasir metodlardan istifadə etmək olar?**

### **Xülasə**

Məqalədə müasir dövrdə dünyaya inteqrasiya etmək, dünyagörüşünü formalaşdırmaq, müxtəlif ölkələrin mədəniyyətinə yiyələnmək və ətrafını genişləndirmək üçün bir və ya bir neçə xarici dil bilmək bacarığının zəruri məsələlərdən olduğu vurğulanır və xüsusən də ingilis dilinin tədrisində istifadə olunan innovativ metodlardan bəhs edilir. Bu dili öyrənlərin ehtiyac və tələbatlarının köklü dərəcədə dəyişməsinə təsir edən əsas faktorlardan biri ingilis dilinin beynəlxalq aləmdə rolunun olduqca artmasıdır. Bildiyimiz kimi, indi ingilis dilini mənimsəyən insanların böyük bir qismi bu dildən ünsiyyət vasitəsi kimi istifadə etmək qabiliyyətinə malik olmağı qarşılarına əsas məqsəd kimi qoyurlar. Qlobal ünsiyyət vasitəsi olması onun kommunikativ formada aşılmasını tələb edir və hazırda ingilis dilindən qısa müddətdə səmərəli şəkildə istifadə etmək bacarığı diqqət mərkəzində saxlanılır. Onu da vurğulamaq lazımdır ki, inkişaf etmiş ölkələrin təhsil sistemində inteqrasiya prosesində olan respublikamızda xarici dillərin, o cümlədən də ingilis dilinin tədrisində vacib islahatlar aparılır. Bu islahatlar əsasən təhsilin məzmunu, forması, dillərin öyrədilməsində istifadə olunan təlim metodları, tələbə-müəllim əlaqələri, dərslərin prosesində müəllimin və şagirdin rolu və digər sahələri əhatə edir, məqalədə bu kimi məsələlərdən bəhs edilir.

***Açar sözlər:** təlim prosesi, mənimsəmək, xarici dilin tədrisi, nitq vərdisləri, müasir təlim metodları*

**Ayten Balayeva**  
Zaqatala branch of ASEU  
<https://orcid.org/0009-0003-2266-6487>  
chingiz09\_@mail.ru

## **What Modern Methods Can Be Used in Teaching English at the Zagatala Branch?**

### **Abstract**

The article emphasizes that in modern times, the ability to know one or more foreign languages is a necessary issue in order to integrate into the world, form one's worldview, master the culture of different countries and expand one's environment, and in particular, innovative methods used in teaching English are discussed. One of the main factors affecting the radical change in the needs and requirements of learners of this language is the significant increase in the role of English in the international world. As we know, a large number of people who are now mastering English set the main goal of having the ability to use this language as a means of communication. Being a global means of communication requires its appropriation in a communicative form, and currently the ability to use English effectively in a short time is in the spotlight.

It should also be emphasized that in our republic, which is in the process of integration into the education system of developed countries, important reforms are being carried out in the teaching of foreign languages, including English. These reforms mainly cover the content and form of education, the teaching methods used in teaching languages, student-teacher relationships, the role of the teacher and student in the learning process, and other areas. The article discusses such issues.

**Keywords:** *learning process, mastering, teaching a foreign language, speech habits, modern teaching methods*

## Giriş

Müasir dövrdə bütün dünyada global ünsiyyət dili ünvanını almış ingilis dilini müxtəlif məqsədlərlə mənimsəyən insanların sayı günü-gündən artmaqda davam edir. Bu dili öyrənənlərin ehtiyac və tələbatlarının köklü dərəcədə dəyişməsinə təsir edən əsas faktorlardan biri ingilis dilinin beynəlxalq aləmdə rolunun olduqca artmasıdır. Bildiyimiz kimi, indi ingilis dilini mənimsəyən insanların böyük bir qismi bu dildən ünsiyyət vasitəsi kimi istifadə etmək qabiliyyətinə malik olduğu qarşılarına əsas məqsəd kimi qoyurlar. Qlobal ünsiyyət vasitəsi olması onun kommunikativ formada aşılmasını tələb edir və hazırda ingilis dilindən qısa müddətdə səmərəli şəkildə istifadə etmək bacarığı diqqət mərkəzində saxlanılır (İmanakuminova, Musayeva, Tentimişeva, 2016, s. 25).

### Tədqiqat

Bildiyimiz kimi, ingilis dilinin tədrisindən bəhs edərkən, sadəcə qayda və strukturlar, yəni linqvistik vahidlər deyil, həmçinin digər amillər də diqqət mərkəzində tutulmalıdır. Xarici dil öyrənənlər dili bilməklə bərabər, həmin dilin mədəniyyətini də dərinlən öyrənməlidir. Məlumdur ki, dil və mədəniyyət bir-biri ilə qarşılıqlı vəhdət təşkil edir və dil mədəniyyətdən kənarında mövcud ola bilməz (Qəribova, 2012). Ümumiyyətlə, xarici dillərin tədris edilməsi bir-birindən fərqli mədəniyyətlər arasında körpü rolunu oynayır. Buna görə də demək olar ki, xarici dilin tədrisi ilə mədəniyyətlər arasında olduqca mühüm bir əlaqə mövcuddur. Xarici dil dərsləri müxtəlif mədəniyyətlərin müqayisəsi, kəsişməsi, mədəniyyətlərarası ünsiyyət modelini öyrədən mühit kimi də dəyərləndirilə bilər. Xarici dildə, o cümlədən ingilis dilində mənimsənilən hər bir yeni söz və ya ifadə fərqli bir mədəniyyəti göstərir. Beləliklə, tədris edilən hər yeni söz və anlayışın kökündə milli şüur dayanır (Abbasova, 2005; İngilis, s. 10–15; İsmayılova, 2014, s. 212).

Beynəlxalq ünsiyyət dili olan ingilis dilini qrammatik-tərcümə metodu ilə mənimsəyən tələbələr bildirlər ki, dilin öyrədilməsi və öyrənilməsi prosesi öyrənənlər üçün sıxıcı, onların maraq dairələrinə uyğun olmayan dərslərinin resurslarının öyrədilən dildən ana dilinə tərcümə edilməsi, linqvistik vahidlərin təcrid edilmiş formada öyrədilməsi, sonsuz qrammatik qaydaların əzbərlənməsi halında həyata keçirilirdi (Bensley, Crowe, Bernhardt, Buckner, Allman, 2010, s. 98). Bununla yanaşı, ilk baxışdan sıxıcı və olduqca lazımsız görünən bu metod vasitəsilə dili mənimsəyən tələbələr onlarda ingilis dili sahəsində lazımı qədər bilik və qabiliyyətlərin olmasını və bu üsulla öyrənilmiş bilik və qabiliyyətlərin onlara dildən funksional-yönümlü formada faydalanmağa, öyrənilən dildə aydın danışmağa, yazmağa, oxumağa və eşidib-anlamağa şərait yaratdığını vurğulayırlar. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, xarici dilin bu metodla aşılacağı halda, ingilis dilini mənimsəyən tələbələr dil daşıyıcılarına xas olmayan keyfiyyətə sahib olur. Dil kurslarında və ya fakültələrində ingilis dilini ixtisas dili kimi mənimsəyən tələbələrdə kommunikativ qabiliyyətlərin yüksək dərəcədə inkişaf etdirilməsi üçün onların yerli dil daşıyıcıları ilə real ünsiyyət prosesinə fəal şəkildə qoşulmaları vacibdir (Karakuzular, 2013, s. 25). Yalnız bu yol vasitəsilə yerli dil daşıyıcılarına xas olan danışmaq və kommunikasiya bacarıqlarına sahib olmaq mümkündür (Dewey, Bento, 2009, s. 51). Ancaq onu da vurğulamaq lazımdır ki, qrammatik-tərcümə üsulu ilə vacib, əsas və təməl biliklərə yiyələnməklə, sonrakı mərhələlərdə kommunikativ qabiliyyətlər formalaşır və inkişaf etdirilir (Kow, 2016, s. 25).

Xarici dil üzrə tədqiqatçılar qrammatik-tərcümə metodu ilə dilin vacib aspektləri olan qrammatika, leksika və fonetikanın tədrisində səmərəli nəticələrin əldə edilməsinin mümkün olduğu halda ingilis dilini tədris edən müəllimlərin qrammatik-yönümlü metoddan imtina edərək kommunikativ-yönümlü metodu üstün tutmalarının səbəbini araşdırmışlar. Belə ki, kommunikativ yanaşmanın əsasında duran kommunikativlik, interaktivlik və tələbəyönümlülük prinsiplərini üstün tutan mütəxəssislər və müəllimlər belə fikirləşirlər ki, tədris edilən xarici dilin, o cümlədən ingilis dilinin öyrədilməsində əsas məqsəd tələbələrə kommunikativ bacarıqların aşılmasıdır. Belə olmadıqda linqvistik vahidlərin öyrənilməsi prosesi tamamilə mənasız və nəticəsiz olaraq qalır (Fisher, 2001, s. 150).

Bundan başqa, filialda ingilis dilinin öyrənilməsi üçün aşağıdakı metodlardan da istifadə etmək mümkündür:

- Pulsuz danışıq kursları, konversasiyalar
- Həftədə bir gün bir mövzu ətrafında debat
- Team work
- Əyləncəli quizlər, Kahoot və s.

Xarici dilin öyrədilməsində müasir təlim dedikdə, tədris zamanı müəllimin sərgilədiyi pedaqoji ustalığı, qabiliyyət nəzərdə tutulur. Müəllim dərs otağında lazımi şərait yaradıb tələbələrin individual mühakimələrinə müəyyən vaxt ayırırsa, tədris edilən hər mövzunun formasına uyğun priyomlardan, fəallıq və interaktivliyin təmin edilməsindən, tədqiqat suallarından istifadə edirsə, demək olar ki, o, dərsi innovativ tələblər əsasında qurmağı bacarır (Littlewood, 1981, s. 31).

Aşağıda sadalanan bir çox metodlar da günümüzdə ingilis dilinin tədrisini asanlaşdırmaqdadır:

- “Movie time” izləyərək və dinləyərək kağızda “fill the blanks”
- Açıq havada müzakirə, çay və qəhvə ilə ingiliscə söhbət
- İnteraktiv oyunlar
- “Competitive competitions”
- Müəyyən bir “story book”dan kiçik bir hissəni səhnələşdirmək, canlandırmaq
- Lüğət artımı üçün öz həyat hekayəməzə aid cümlələr qurmaq (“make up sentences”)

Hal-hazırda interaktiv dərs prosesi elə qurulmalıdır ki, uşaqlar yeni biliyi tədqiqat üsulu ilə əldə etsin. Bu dərs prosesində tələbələr qrup və cütlərlə iş formasında məsələnin həlli üsullarına aid tədqiqata yönəldilir, qrup üzvləri axtarış nəticəsində tapılmış məlumatları işçi vərəqlərdə qeyd edir, daha sonra onun təqdimatını həyata keçirirlər. Təqdimatların ardınca əldə edilmiş tədqiqat nəticələri arasında əlaqə yaradılır, yeni məlumatlar sistemləşdirilir və ümumiləşdirilərək təsnif olunur. Beləliklə, sonda ümumiləşdirilmiş tədqiqat nəticələri ilə dərsin əvvəlində tələbələrin irəli sürdüyü ilkin fikirlər arasında müqayisələr edilir. Uşaqlar müqayisə zamanı hansı fərziyyələrin üst-üstə düşdüyünü, hansılarının isə onlar üçün yeni olduğunun şahidi olur və ümumi nəticə çıxarırlar (Məmmədzadə, 2005, s. 52).

Müasir dərs mühitində tələbələrdə yaradıcı düşüncə tərzinin inkişaf etdirilməsinə və idrakı müstəqilliyə kömək edən problemlə situasiyalara, düşündürücü suallara mümkün qədər geniş yer ayrılmalıdır. Belə formada qurulmuş dərs prosesi uşaqlarda lazım olan bacarıq və vərdişləri inkişaf etdirir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, müasir dərs prosesi müəllimin dərsə ciddi hazırlaşmasını nəzərdə tutur. Ona görə də müəllim dərsdə hansı vəsaitlərdən necə və nə zaman istifadə edəcəyini öncədən dəqiqləşdirməli, sinifdə izah edəcəyi yeni qaydanın strukturunu əvvəlcədən düşünməli, mövzuya aid köməkçi vasitələri, faktları əsas mövzunun həllinə yönləndirməyi bacarmalı, elmi-texnoloji yeniliklərdən, müasir dövrün əsas ictimai-siyasi hadisələrindən məlumatı olmalı, biliyini davamlı olaraq genişləndirməlidir. İnnovativ dərs metodu tələbələrin dünyagörüşünü artırmalı, onların əqidəcə inkişaf etməsinə şərait yaratmalı, təlimdə əyanilikdən və müxtəlif mənbələrdən əldə edilmiş yardımçı informasiyalarla onların dərk etmə bacarıqlarını daha da artırmalıdır (Professional English in Use: For Computers and the Internet, 2007, s. 25).

İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinə əsaslanaraq interaktiv tədris metodu təlim prosesinin keyfiyyətini yüksəltmək üçün əhəmiyyətli vasitə ola bilər. Dərs prosesi bu metod sayəsində tələbələr üçün olduqca maraqlı və cəlbedici olur. Fəal təlim üsulu həm dərsin məzmununun mənimsənilməsinin, həm də tətbiqinin səmərəliliyini yüksəldir və uşaqların anlama qabiliyyətini daha da aktivləşdirir. Ölkəmizdə də müasir təlim metodlarının tətbiq edilməsi artıq həyata keçirilir (Rafi, 2011, s. 65). Son zamanlar Azərbaycanda interaktiv dərs formalarının planlaşdırılması, hazırlanması və onların tətbiq edilməsi üçün əhəmiyyətli olan əsas təcrübə toplanılmış, müəllimlər yeni təlim metodlarından istifadə etmək üçün onlara lazım olan bilik, bacarıq və qabiliyyətlərə yiyələnmişdir.

Aparılan monitorinqlər sübut edir ki, interaktiv təlim metodlarını tətbiq edərkən müəllimlər bir sıra çətinliklərlə qarşılaşır (Respublika elmi-praktiki konfransının tezisləri, 2017, s. 25). Belə ki, müəllimlər yeni təlim üsulunu həyata keçirərkən təcrübənin genişləndirilməsinə və digər yoldaşlarla bölüşməyə daha çox ehtiyac duyurlar. Müəllimlərin yeni metodlar sayəsində təcrübələri artdıqca və

bu təlimə kifayət qədər müəllim cəlb olunduqca, yeni metodiki tövsiyələrə, təlim resurslarına və digər metodiki vəsaitlərə tələbat artır. İnteraktiv təlim fəaliyyətində müəllimlər üçün biliklərin və müasir tədris üzrə təcrübələrin geniş yayılması çətinliklərin qarşısını almaq üçün ən səmərəli və ideal yollardan biridir (Respublika elmi konfransının tezisləri, 2018, s. 78).

### Nəticə

İngilis dilinin mənimsənilməsində müasir dövrün tələblərinə cavab verən innovativ yanaşmaların böyük əhəmiyyəti vardır. İnnovativ təlim metodları ənənəvi metodlardan fərqli olaraq, interaktivlik və ünsiyyətdən səmərəli istifadə etməyə imkan verir. Xarici dilin tədrisi prosesində müasir texnoloji vasitələrdən geniş istifadə edilməsi onun qısa müddətdə öyrənilməsinə şərait yaradır (Grant & Larty, 2015, s. 1–7).

### Ədəbiyyat

1. Abbasova, S. (2005). *İngilis dili fənninin tədrisi metodikasında yeni, müasir təlim metodları*. Bakı.
2. Azərbaycan Dillər Universiteti. (2017). *Xarici dillərin tədrisinin aktual problemləri mövzusunda Respublika elmi-praktiki konfransının tezisləri*.
3. Azərbaycan Dillər Universiteti. (2018, December 6–7). *Xarici dillərin tədrisinin aktual problemləri mövzusunda Respublika elmi konfransının tezisləri*.
4. Bensley, D. A., Crowe, D. S., Bernhardt, P., Buckner, C., & Allman, A. L. (2010). Teaching and assessing critical thinking skills for argument analysis in psychology. *Teaching of Psychology*, 37(2), 91–96. <https://doi.org/10.1080/00986281003626637>
5. Cambridge University Press. (2007). *Professional English in use: For computers and the internet*.
6. Dewey, J., & Bento, J. (2009). Activating children's thinking skills (ACTS): The effects of an infusion approach to teaching thinking in primary schools. *British Journal of Educational Psychology*, 79(2), 329–351. <https://doi.org/10.1348/000709908X344754>
7. Fisher, A. (2001). *Critical thinking: An introduction*. Cambridge University Press.
8. Grant, D., & Larty, R. (2015). *Business basics*. Oxford University Press.
9. İmanakuminova, İ., Musayeva, U., & Tentimisheva, T. (2016). *Lesson samples for ESP teachers*. Karakol.
10. İsmayılova, A. (2014). Xarici dilin tədrisi metodikasının bəzi istiqamətləri. *Azərbaycan Məktəbi*, 5, 91–93.
11. Karakuzular, D. (2013). *Developing critical thinking skills of EFL learners through a sequence of critical thinking tasks* (Unpublished master's thesis). Çukurova University, Social Sciences Institute, Adana.
12. Kow, H. M. (2016). *Infusion of critical thinking across the English language curriculum: A multiple case study of primary school in-service expert teachers in Singapore* (Unpublished doctoral dissertation). The University of Western Australia.
13. Qəribova, M. N. (2012). İxtisas fakültələrinin aşağı kurslarında alman dilinin tədrisində interaktiv metodlardan istifadə. Bakı.
14. Littlewood, W. (1981). *Communicative language teaching*. Cambridge University Press.
15. Məmmədzadə, M. (2005). *İngilis dilinin tədrisində kommunikativ metod*. Bakı.
16. Rafi, M. S. (2011). Promoting critical pedagogy in language education. *International Research Journal of Arts and Humanities*, 39(39), 105.

Daxil oldu: 11.12.2024

Qəbul edildi: 16.03.2025